

احکام کشاورزی احکام کشاورزی

دام، طیور
دام، طیور

و

آبزیان

حوزه نمایندگی ولی فقیه

سازمان جهاد کشاورزی خراسان شمالی

باسمه تعالی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۳
احکام کشاورزی	۶
۱. کشاورز و عبادت	۶
الف/۱. وضو از نهرها	۶
ب/۷. یافتن قبله	۷
ج/۷. مکان نمازگزار	۷
چ/۷. لباس نمازگزار	۹
۲. کشاورزی و احکام	۹
۲/۱. کشاورزی و سلامت مصرف کننده	۹
۲/۲. کشاورزی و حق الناس	۱۰
۲/۳. کشاورزی و واردات	۱۲
۲/۴. حرمت خبائث:	۱۲
۲/۵. آب انگور	۱۳
۳. زکات	۱۳
الف/۳. شرایط واجب شدن زکات	۱۴
ب/ ۳. زکات شتر و گاو و گوسفند	۱۴
۴. خمس	۱۵
۵. حیوانات حلال گوشت و حرام گوشت	۱۶
۵/۱. حیوانات خشکی	۱۷
۵/۲. حیوانات آبی و دوزیست	۱۸

۲۰.....	۵/۳. پرندگان.....
۲۱.....	** چهار نکته درباره حیوانات حرام گوشت:
۲۲.....	** حکم فضله پرندگان حلال گوشت.....
۲۲.....	۶. تذکيه حیوانات
۲۲.....	۶/۱. انواع تذکيه حیوانات:.....
۲۳.....	۶/۲. آلات تذکيه:
۲۳.....	۶/۳. حیوان قابل تذکيه.....
۲۴.....	۶/۴. شرایط ذبح در غیر شتر:
۲۵.....	۶/۵. ذبح اضطراری (عقر):.....
۲۵.....	۶/۶. نحر در شتر.....
۲۶.....	۶/۷. شکار.....
۲۶.....	الف/۶/۷. شکار با اسلحه:.....
۲۷.....	ب/۶/۷. شکار با سگ:
۲۷.....	۷. اجزاء حرام حیوانات حلال گوشت:
۲۸.....	** چهار نکته در زمینه خون.....
۲۸.....	۸. احکام نگاه کردن (مراجع).....
۲۹.....	۸/۱. نگاههای حرام:
۳۰.....	۸/۲. اقسام نگاه به نامحرم.....
۳۰.....	۸/۳. نگاه های مجاز.....

مقدمه

با حمد و ثنای الهی و درود به ارواح طیبه انبیا، اولیا، علما و شهدا از ابتدای خلقت الی زماننا هذا؛ جزوه پیش رو با عنوان «احکام کشاورزی» راجع به زیر بخشهای کشاورزی از جمله نباتات و باغبانی و دام و طیور و آبزیان و به همت گروهی از روحانیون و فضلاء همکار در نهاد نمایندگی ولی فقیه سازمان جهاد کشاورزی خراسان شمالی تهیه گردیده است تا به مدد الهی قدمی باشد هر چند ناچیز، در جهت انجام رسالت خطیر روحانیت در عرضه الگوی «سبک زندگی اسلامی در بخش کشاورزی» که البته خود الهام گرفته از توصیه مقام عظمای ولایت حضرت آیت الله امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در سفر پر برکتشان به خراسان شمالی در مهر ماه سال ۱۳۹۱ مبنی بر «اولویت داشتن کشاورزی» در استان در کنار لزوم ارائه الگوی «سبک زندگی اسلامی» بوده است.

در واقع هدف اصلی ما ارائه یک الگوی اولیه از این مباحث بوده است تا با همفکری علما و فضلا و مبلغین گرانقدر- که خود در سفرهای تبلیغی احیانا با مواردی در فعالیتهای کشاورزی مواجه شده اند که نیاز به توضیح و تبیین شرعی و عمومی دارد- ان شاء الله کاملتر گردد و بتوان آن را در اختیار احاد افراد مرتبط با بخش کشاورزی قرار داد یا در رسانه ها و جراید استانی و... به نحو مطلوبی منتشر کرد. لذا تقاضای تهیه گندگان این است که حتما مطالب تکمیلی و ذی قیمت خود (حتی سؤالات و شبهات پاسخ داده نشده یا مبهم

بخش) را به این نهاد ارسال فرمایید تا به عنوان متولی توسعه و ترویج این مباحث در استان استفاده لازم و مناسب از آنها به عمل آید.

ضرورت این مباحث در بخش کشاورزی از آنجایی آشکار میشود که همگی شاهدیم محصولات این بخش بر سر سفره آحاد مردم ما وجود داشته و همگی با آن ارتباط دارند لذا هر قدر توانسته باشیم به پاکی و سلامت این محصولات از لحاظ شرعی و بهداشتی کمک کرده باشیم در واقع به سلامت انسانهایی کمک کرده‌ایم که قرار است با استفاده از آنها توان بر عبودیت پروردگار لایزال خود پیدا کنند که آیه «یا ایها الرسل کلوا من الطیبات و اعملوا صالحا» (مؤمنون/۵۱) به رسولان الهی فرمان میدهد تا از طیبات مصرف کنند تا توان انجام اعمال صالح را پیدا کنند. روایات ما هم در این زمینه فراوان است از جمله روایتی از پیامبر(ص) به این مضمون که اگر نبود نان، قدرت بر عبادت خدا نداشتیم. از طرف دیگر، اگر این دستورات در جامعه نشر نیابد و روز به روز از اهمیت آنها کاسته شود بسیار خطرناک خواهد بود چنانکه از امام حسین(ع) زمانی که در برابر لشکر دشمن قرار گرفته بودند به این مضمون روایت شده که از بس شکمهای شما از حرام پر شده حرفهای مرا نمیشنوید یعنی در واقع خوردن غذای حرام انسان را تا مرز کشتن امام خواهد کشاند چه رسد به بسیاری از جرم و جنایاتی که وقتی بررسی میگردد مشخص میشود عامل قریب به اتفاق آنها مصرف لقمه حرام و نجس بوده است. در همین خصوص مع الاسف شاهد آن هستیم که از سوی برخی افراد بعضا بیخبر حرام خواری به خوردن گوشت خوک (یاگراز) و مار و تشی و خرگوش یا

خوردن از درآمد حرام حاصل از عرضه نادرست و غیر شرعی محصولات و... کشیده است لذا دست تمامی عزیزانی را که میتوانند ما را در این عرصه یاری دهند به گرمی خواهیم فشرد تا نتیجه آن را که «تعریف جامع سبک کشاورزی اسلامی» خواهد بود در خدمت سلامتی دین و دنیای مردم قرار دهیم.

راجع به این جزوه باید گفت:

اولاً: با ضیق فرصت و امکاناتی که بوده سعی شده به مسائل اولویت دار به صورت قطعی و اتفاقی پرداخته شود و از مسائلی که در درجه دوم اهمیت می - باشند مثل بسیاری از مقدمات و مستحبات و مکروهات و اختلاف فتاوا حتی المقدور اجتناب گردد.

ثانیا: سعی شده مطالب به صورت تلگرافی آورده شوند لذا اگر جایی منبع مطالب نیامده مدارک آن محفوظ میباشد.

ثالثا: نشر و تکثیر این مطالب بلا مانع است.

نهاد نمایندگی ولی فقیه در سازمان جهاد کشاورزی فراسان شمالی

پاییز ۱۳۹۱

احکام کشاورزی

قبل از هر بحثی با توجه به اینکه هدف از زندگی هر فرد عبودیت پروردگار است ابتدا از باب تیمن و تبرک احکامی از عبادت را مقدم نموده سپس به اصل مباحث خواهیم پرداخت:

1. کشاورز و عبادت

الف/1. وضو از نهرها:

سؤال: با توجه به اینکه گاهی آب جویها برای آبیاری مزرعه توسط کشاورزان خریداری شده وضو از آنها چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر منع کنند نباید وضو بگیرد اما اگر نداند راضی است یا خیر مانعی ندارد. (مکارم و استفتاء از دفتر مقام معظم رهبری)

تذکری در تیمم: با توجه به اینکه در مواردی باید به جای وضو تیمم کرد از جمله *جایی که آب و امکان فراهم کردن آن وجود نداشته باشد. (یعنی از تهیه آب ناامید شود)* آب برایش ضرر ندارد. * وقت تنگ باشد. اما گاهی اوقات متأسفانه دیده میشود بعضی افراد همین که آبی در اختیار ندارند اما کمی دورتر آب پیدا میشود یا اینکه وقت وسعت دارد و میدانند به آب دسترسی پیدا خواهد کرد فوراً اقدام به تیمم میکنند که نماز با چنین تیممی اشکال دارد یا مشاهده شده همین که بدن زخمی میشود و یا باندپیچی شده بلافاصله تیمم میکنند. در صورتی که در این موارد میشود با وضوی جبرهای

نماز خواند که شایسته است این نکات به این قشر خدوم و پر برکت تذکر داده شود.

ب/1. یافتن قبله:

* استفاده از قبله‌نمای صحیح و سالم.. * به گفته دو شاهد عادل و یا یک فرد مورد اطمینان که از روی نشانه‌های حسی شهادت می‌دهد عمل نماید * به قول کسی که از روی قاعده علمی قبله را می‌شناسد و محل اعتماد است عمل شود. * به گمانی که از محراب مسجد مسلمانان یا قبرهای آنان پیدا میشود عمل نماید * استفاده از شاخص و از روی حرکت خورشید : یک چوب به صورت عمود در زمین فرو و سایه اش با یک سنگ علامت زده شود بعد از چند دقیقه که سایه حرکت کرد دوباره علامت زده شود پای چپ روی سنگ اول و پای راست هم روی سنگ دوم روبرو می‌شود جنوب که اگر کمی به سمت مغرب متمایل شویم مثلاً حدود ۳۷ درجه (در تهران) میشود قبله.

ج/1. مکان نمازگزار:

یکی از شرایط آن است که غصبی نباشد پس اگر با پولی که خمس و زکات آن را نداده ملکی بخرد یا موقوفه باشد نمیتواند در آن تصرف کند و نماز خواندن در آن اشکال دارد.

**** سؤال :** بسیار پیش می‌آید که مردم برای تفریح از شهرها خارج شده و در فضاهاى سبز دولتی و یا خصوصی اتراق میکنند حکم وضو گرفتن و نماز خواندن در چنین مکان ها چگونه است؟

*** پاسخ :**

۱- در پارک ها و بوستان ها و مکان های عمومی اشکالی ندارد.

۲- زمین های کشاورزی و سرسبز مردمی سه حالت دارد:

* داخل روستا: اگر زمین و باغ داخل روستاست و حفاظ و دیوار دارد باید اجازه گرفت و رضایت صاحبش را جلب نمود. * حاشیه روستا: اگر در حاشیه روستاست نماز خواندن و نشستن اشکالی ندارد و اجازه لازم نیست. ولی اگر صاحبش آمد و اظهار نارضایتی کرد نمی توانیم نماز بخوانیم. [به هر حال هرگونه صدمه زدن زمین و درختان و محصولات حرام است] * دور از روستا: در زمینهای بسیار وسیعی که دور از روستا و چراگاه حیوانات است (عمومی) نماز خواندن و نشستن و خوابیدن اشکال ندارد. (جامع المسائل، م ۸۷۹ و ۸۷۸)

**** سؤال : ضوابط تفریحات سالم چیست؟**

۱- گناه نباشد. (مانند استفاده از مواد مخدر، بدحجابی، قمار و...)

۲- مزاحمت برای دیگران نباشد. (مانند سد معبر، بلند کردن صدای ضبط و

خندههای بلند و مسخره کردن مردم و...)

- ۳ - تضييع حق ديگران نباشد. (مثل شكستن شاخه درختان و سوزاندن درختان مردم، استفاده از ميوهجات و سبزيجات مردم، تصرف در باغات و مزارع مردم، ايجاد خسارتهای جانی و مالی و...)
- ۴ - تخريب محيط زيست نباشد. (آتش زدن درختان و گياهان، آلوده کردن محيط زيست و...)
- ۵ - ترويج خرافات نباشد.
- ۶ - اسراف و تبذير نباشد. (احكام، اثر محمود اکبري ص ۲۰۵ و ۲۰۶)

ج/ 1. لباس نمازگزار:

يکي از شرايطش پاک بودن است. لذا اگر آب دهان يا بينی يا رطوبت [يا مو و کرک] حيوانات حرام گوشت (مانند گربه و خوک و...) در بدن يا لباس نمازگزار باشد تا وقتی که پاک نگردد نماز خواندن با آن اشکال دارد. نيز اگر يکي از اجزاء حيوان حرام گوشت مثل صدف به عنوان دکمه يا هر چيز ديگر در لباس نمازگزار استفاده شده باشد نماز با آن اشکال دارد.

لباس بايد از پول حلال تهيه شده باشد لذا اگر زکات و خمس نداده يا غش در عرضه محصول خود داشته (مثلا زير و روی محصول را در زمان بارگيري از لحاظ کيفيت، مختلف ريخته باشد) و با پول آنها لباس تهيه کرده نماز با آن اشکال دارد.

2. احکام کشاورزی:

2/1. کشاورزی و سلامت مصرف کننده:

سؤال : با توجه به اینکه ثابت شده برخی از بیماریهای لاعلاج مثل سرطان که متأسفانه افراد بسیاری را مبتلا کرده، استفاده از کودها و سمهای شیمیایی و نیز آنتی بیوتیکها است نظر فقهی جنابعالی راجع به میزان مسئولیت کشاورزان و دست اندرکاران استفاده ای این مواد در مورد دیه افرادی که به این علت فوت شده اند و نیز سایر خسارات متوجه به مردم مثل هزینه های پزشکی در این خصوص چیست؟

پاسخ : به طور کلی بر کشاورزان و مسئولات جهاد کشاورزی لازم است رعایت نکات بهداشتی را بنمایند تا ولو به نحو جزئی موجب بیماری مسلمانی فراهم نگردد. (آیت الله صافی) این کار منوط به این است که کارشناسان دقیقاً تحقیق کنند که چه اندازه این بیماری مستند به این امور است و آیا مصرف کنندگان آگاهی دارند یا خیر؟ آنگاه میتوان در این باره (لزوم پرداخت دیه از سوی متخلف در استفاده از سمها و کودهای شیمیایی) حکمی صادر کرد (ناصر مکارم شیرازی) اگر کارشناسان تشخیص دادند استفاده از آنها باعث بیماریها می شود بهره گیری از آن « شرعاً ممنوع است و باید مسئولان امر به این امر توجه کنند. (جعفر سبحانی) بر کشاورزان در این زمینه دیه ای نیست (سیستانی) این مورد موجب ضمان کشاورزان نیست (مقام معظم رهبری)

2/2. کشاورزی و حق الناس:

الف: خوردن از میوهها و محصولات مردم:

۱. از میوه شاخه درختان همسایه بدون اجازه نمیتوان استفاده نمود.

۲. از درخت دیگران بدون اجازه نمیتوان برای پیوند زدن استفاده نمود.

۳. طلب حلالیت از مردم به خاطر چیدن یا خوردن میوههایشان لازم است.

سؤال: شنیده‌ایم اسلام حقی را به عنوان «حق الماره» (یعنی حق رهگذر) پیش بینی کرده است لطفا توضیح دهید؟

پاسخ: حکم خوردن میوهجات باغها که در کنار راهها و گذرگاهها است و از آن تعبیر به حق الماره شده اینگونه است:

*اگر در خیابان و راههای عمومی است که مانعی ندارد. * اگر صاحب دارد استفاده از میوههای باغات مردم با شرایطی حلال است: (۱) به طور اتفاقی از کنار آنها عبور کنند نه به قصد خوردن. (۲) منجر به افساد نگردد بدین معنا که شاخه درخت و شاخه گیاه را نشکنند. (۳) به خوردن بسنده کند و چیزی از محصول را با خود نبرد. (۴) باغ و زراعت فاقد دیوار و در باشد. (۵) علم یا ظن به ناخشنودی صاحب باغ نداشته باشد. (مثلا به این نحو که می بیند باغ محصول چندانی ندارد و اگر این رهگذر از آن بخورد عملا صاحب باغ متضرر می شود) لذا در مواردی که شرایط فوق را ندارد حرام است. (فرهنگ فقه، ج ۳، ص ۳۴۰)

ب: سد معبر:

باتوجه به اینکه گاهی مشاهده میشود راههایی که از قدیم ایام محل رفت آمد افراد و حیوانات آنها بوده مانند راههای عبور عشایر در بیلاق و قشلاق و نیز راههایی که بین زمینهایی واقع شده که الان ارزش فراوانی یافته است لذا برخی

افراد سود جو اقدام به سد معبر می کنند یا پیگیر واگذاری آن اراضی میشوند و مشکلات عدیده‌های را باعث میگردند لذا لازم است احکام مرتبط و حرمت (فرهنگ فقه ج ۴ ص ۳۷، توضیح المسائل مراجع، م ۲۵۴۵) و عقوبت های دنیوی و اخروی در خصوص غصبی بودن را برای مردم به خصوص در ایام محرم و صفر بازگو نمود.

2/3. کشاورزی و واردات:

واردات محصولات کشاورزی سه گونهند:

۱. مواد پروتئینی و گوشتی که به صورت طبیعی حرام است مگر این که احراز شود تذکیه شده است. (استفتائات مکارم ج ۲ ص ۱۰۰۱)

۲. خوردنیهای غیرگوشتی مانند فرآوردههای لبنی، شیرینی جات، نوشابهها که حلال است. (اجوبه المسائل علوی گرگانی ص ۲۷۵)

۳. موادخام طبیعی مانند برنج، گندم، و میوه جات که حلال است. (اجوبه المسائل علوی گرگانی ص ۲۷۵)

2/4. حرمت خبائث:

خبائث سه نوعند:

۱ - شرعی؛ همچون حشرات و نجاسات که حرامند.

۲ - عرفی؛ همچون مواردی که نوع مردم از خوردن آن نفرت دارند مثل آب بینی حیوانات و آنچه با استفراغ از مجرای دهان بیرون می ریزد که حرامند.

۳ - موارد مشکوک: همچون نان سوخته و میوههای آفت زده که حلالند. (فرهنگ فقه، ج ۳، ص ۴۳۲)

2/5. آب انگور :

۱. آب انگور اگر به خودی خود بجوشد حرام میشود و فقط با سرکه شدن حلال میشود. (ص ۸۸م ۱۱۳)
۲. اگر آب انگور را بجوشانند حرام میشود و با کم شدن دو سوم آن حلال می گردد. (ص ۱۳۱م ۲۰۲)
۳. کشمش و آب غوره با جوشاندن حرام نمی شود. (ص ۸۹م ۱۱۴)
۴. چیزی که معلوم نیست غوره است یا انگور اگر جوش بیاید حرام نمیشود. (توضیح المسائل مراجع، ج ۱)

2. زکات

زکات در بعضی موارد واجب و در برخی موارد مستحب است.

- زکات واجب: بر نه چیز زکات واجب است. ۱- گندم ۲- جو ۳- خرما
۴- کشمش ۵- طلا ۶- نقره ۷- شتر ۸- گاو ۹- گوسفند.

زکات مستحبی: مثل زکات اسب ماده (مادیان)، نخود، عدس، مال التجاره، و... .

الف/ 2. شرایط واجب شدن زکات

۱- مال به حدنصاب برسد ۲- مالک آن بالغ و عاقل باشد. ۳- بتواند در آن مال تصرف کند. ۴- در مورد گاو و گوسفند و شتر و طلا و نقره باید دوازده ماه بر آن بگذرد.

*زمان واجب شدن زکات گندم و جو وقتی است که به آنها گندم و جو گفته شود، و در کشمش بنابر احتیاط وقتی است که غوره است و در خرما وقتی که مقداری خشک شود و به آن تمر گویند. اما زمان پرداخت زکات اینها به شرح زیر است: در گندم و جو موقع خرمن شدن و جدا کردن کاه و در خرما و کشمش موقعی است که خشک شده باشند.

نصاب در گندم و جو و خرما و کشمش ۸۴۷ کیلو که اگر بگویند با آب دلو و چاه و آب سهمیه‌های آبیاری شده است نه آب باران، ۲۰ یک و اگر بگویند با آب باران آبیاری شده ۱۰ یک زکات آن را باید پردازد.

مخارجی را که برای گندم و جو و خرما و انگور (کشمش) کرده است باید کسر کند و اگر به حد نصاب رسید زکات بدهد و اگر نرسید واجب نیست. (آیت الله مکارم: مخارج نباید کسر شود.)

ب/ 2. زکات شتر و گاو و گوسفند

این حیوانات غیر از شرایطی که گفته شد دو شرط دیگر هم باید داشته باشند:

۱ - حیوان در تمام سال بیکار باشد، ۲- آن که در تمام سال از علف بیابان بچرد. و اگر در تمام سال یکی دو روز کار کرده باشد یا یک روز یا دو روز از علف مالک بخورد، بنابر احتیاط زکات آن واجب می‌باشد.

****گوسفند پنج نصاب دارد:**

اگر *به (۴۰ گوسفند) برسد ۱ گوسفند (یعنی تا به چهل نرسد زکات ندارد).
*به (۱۲۱ گوسفند) برسد ۲ گوسفند، *به (۲۰۱ گوسفند) ۳ گوسفند است،
*به (۳۰۱ گوسفند) برسد ۴ گوسفند و * اگر به (۴۰۰ گوسفند و بالاتر) برسد برای هر ۱۰۰ تای آنها یک گوسفند بدهد.

****گاو دو نصاب دارد :** *اگر به ۳۰ رسید ۱ گوساله که داخل سال دوم شده *اگر به ۴۰ رسید یک گوساله ماده ای که داخل سال سوم شده برای زکات بدهد (و مابین ۳۰ و ۴۰ تا ۳۹ تا لازم نیست اما اگر به ۴۰ رسید باید زکات ۴۰ تا را بدهد نه ۳۰ تا را) و اگر به شصت رسید دو برابر نصاب اول و بعد از آن هرچه بالاتر رود باید (۳۰ تا ۳۰ تا) یا (۴۰ تا ۴۰ تا) یا (۳۰ و ۴۰) حساب کند به گونهای که یا گاوی باقی نماند یا باقی مانده از ۹ تا کمتر باشد(ر.ک: توضیح المسائل ۶ مرجع، مسأله ۱۹۱۲)

**** شتر 12 نصاب دارد:** (ر.ک: همان مدرک، م ۱۹۱۰؛ با توجه به اینکه در استان ما کمتر به شتر داری پرداخته میشود از شرح بیشتر خودداری می‌گردد.

3. خمس

کسی که زکات داده اگر در آخر سال چیزی از آن اضافه آمد خمسش را نیز باید به حکم خدا و معصومین (ع) پرداخت کند.

خمس در ۷ چیز واجب است: ۱- منافع کسب و کار ۲- معدن ۳- گنج ۴- مال حلال مخلوط به حرام ۵- جواهراتی که با غواصی از دریا به دست می آید. ۶- غنیمت جنگی ۷- زمینی که کافر ذمی از مسلمان می خرد.

هرگاه انسان از طریق زراعت یا هر شغل دیگر در آمدی به دست آورد و از مخارج سال او و همسر و فرزندان او و سایر کسانی که نفقه آنها را می دهد زیاد آید باید خمس آن را بدهد. و در اموالی که بنا بر نظر مراجعی که خمس ندارند مثل ارث و هدیه هم اگر بداند صاحب آن قبلا خمسش را نداده باید پرداخت نماید.

اگر مالی دارد مثل زمین زراعی که خمس آن راداده یا اصلا خمس به آن تعلق نمیگیرد (مثل زمین زراعی ارثی) چنانچه قیمتش بالا رود بر زیادی آن خمس تعلق میگیرد.

اگر باغی احداث کند تا با قیمت بالا آن را بفروشد باید خمس آن را بدهد و اگر قصدش این باشد که از میوه های آن استفاده کند باید خمس میوهها را بدهد و خمس خود باغ را هنگام فروش بدهد.

4. حیوانات حلال گوشت و حرام گوشت

برای پاسخ کامل و جامع به این سوال که کدام حیوانات حلال گوشت و کدام حیوانات حرام گوشتند؟ باید گفت: کلیه حیوانات موجود در عالم را به سه دسته تقسیم که هر دسته دارای حکم خاص خود است تقسیم می‌گردد:

4/1. حیوانات خشکی

در بین حیوانات خشکی (به جز پرندگان که حکم خاص خود را دارند) فقط سیزده حیوان حلال گوشت و بقیه حرام گوشتند. (این مساله از مسائل اختلافی نیست و برای مطالعه بیشتر می‌توانید به توضیح المسائل مراجع عظام تقلید بخش «احکام سر بریدن و شکار کردن حیوانات» مراجعه کنید.)

آن سیزده حیوان حلال گوشت عبارتند از: ۱. گاو ۲. گوسفند ۳. بز ۴. شتر ۵. اسب ۶. الاغ ۷. قاطر ۸. آهو ۹. گوزن ۱۰. قوچ ۱۱. بزکوهی ۱۲. گاو وحشی ۱۳. گورخر

برابر این خوردن گوشت خوک (چه اهلی و چه وحشی که به آن «گراز» می‌گویند)، خرگوش و مار و تشی (سیخور)، میمون، جوجه تیغی و ... حرام است.

چند نکته قابل توجه

۱. در بین این سیزده حیوان که برخی اهلی و برخی وحشی هستند خوردن گوشت اسب، الاغ و قاطر مکروه است ولی حرام نیست یعنی با اینکه حلال است و می‌شود آن را خورد اما بهتر آن است که خورده نشود.

۲. در مورد خرگوش شایع شده که سمت چپ آن حرام است و سمت راست آن حلال و یا در مورد مار می گویند اگر یک وجب از سر، یک وجب از دم آن قطع شود خوردن مابقی حلال خواهد بود. که این شایعات هیچ اساسی نداشته و همگی کذب محض اند و همانگونه که گذشت خرگوش و مار تمام بدنشان حرام است .

۳. طبق اطلاعات موجود متأسفانه در بخشی از شمال کشور چند روز مشخص از سال به عنوان ایام شکار خرگوش مشهور گشته که در این ایام عده ای از مردم خصوصاً جوانان به شکار خرگوش رفته و با گوشت آن غذاهایی نظیر کباب و آبگوشت تهیه می کنند. همچنین در برخی از مناطق گراز را که همان خوک است شکار کرده و به راحتی میل میکنند. که باید از آن برحذر داشت چرا که حرام و نجس خوری انسان را تا پرتگاه قتل امام خواهد کشاند همانطور که حرامخواران در کربلا حرفهای امام معصوم را نمیشنیدند و بر آنها تأثیری نداشت.

4/2. حیوانات آبی و دوزیست

از نظر اسلام حیواناتی که همیشه و یا گاهی در آب زندگی میکنند همگی حرام گوشت هستند به غیر از دو مورد. یکی ماهی فلس(پولک)دار [یعنی هم باید شکل ماهی و هم پولک داشته باشد] و دیگری میگو. بنابراین کوسه ماهی بنا بر نظر مراجعی از جمله مقام رهبری در فتوای جدیدشان حرام است. و نیز انواع خرچنگ و نیز صدف که متأسفانه در برخی از رستورانها تهیه میگردد

حرام هستند. (برای تنظیم این بخش از استفتائات پایگاه اطلاع رسانی مراجع عظام تقلید نظیر مقام معظم رهبری و آیات عظام مکارم شیرازی و سیستانی (حفظهم الله) بهره بردیم).

****چند نکته درباره خوردن ماهی:**

1. ماهی مرده‌ای که معلوم نیست آن را زنده از آب گرفته‌اند یا مرده، اگر در دست مسلمان باشد حلال است.
2. ماهی را می‌توان قبل از جان دادن بکشند و خوردن زنده آن هم اشکال ندارد.
3. مشتقات ماهی همچون پودر، روغن و... اگر در بازار مسلمین باشد حلال و اگر وارداتی باشد باید احراز شود که ماهی را زنده از آب گرفته‌اند.
4. خاویار و تخم ماهیها از نظر حلال و حرام بودن تابع خودماهی است.
5. از ماهی دو چیز حرام است فضله و خون. (خون ماهی و فضله اش پاک هستند اما خوردن آنها حرام است و در جهت پیدا کردن خون در گوشت ماهی تفحص لازم نیست اگر دیده شد نباید خورد)
6. شکار آبیان به زنده گرفتن آنها از آب و بیرون از آب جان دادن آنهاست لذا اگر توسط سیلاب آورده شوند در صورتی که زنده از آب گرفته شوند حلال والا حرام است. همچنین اگر در استخرهای پرورش ماهی به جای گرفتن ماهی از آب، بالعکس انجام شود به این نحو که آب استخر تخلیه گردد و ماهی ها

بمانند و در همان حال جان بدهند صید شرعی محسوب نشده و خوردن آنها حرام است.

۷. اگر ماهی به هر علتی در داخل آب بمیرد پاک اما خوردنش حرام است.

۸. اگر ماهی درون تور ماهی گیری گیر کند و بمیرد بنا بر نظر امام راحل (ره). حرام ولی به نظر برخی دیگر از مراجع از جمله مقام معظم رهبری در فتوای اخیرشان حلال است.

4/3. پرندگان

پرندگان یا حلال گوشتند یا حرام گوشت که نوع حلال آن به دو روش از نوع حرام آن قابل تشخیص است که وجود یکی از این دو نشانه کافی است. (تحریر الوسیله ۲/۱۵۷م۸)

۱. مقایسه مدت بال زدن با صاف نگه داشتن بالها (مقایسه دفیف با صفیف)

هر پرنده ای که به هنگام پرواز، مدت بال زدنش بیشتر از صاف نگه داشتن بالهایش باشد، حلال گوشت است مانند کبوتر و اگر برعکس بود یعنی کمتر بال می زد و بیشتر بالهایش را صاف نگه می داشت، چنین پرنده ای حرام گوشت خواهد بود مانند عقاب.

۲. داشتن «چینه دان» یا «سنگ دان» یا «تیغه پشت پا»

اگر پرنده ای تنها یکی از این سه مورد را داشت پرنده ای حلال گوشت است و اگر به کلی فاقد این سه بود حرام گوشت خواهد بود.

پرنندگان حلال گوشت اما مکروه: جغد، هدهد، خطاف، کبوتر صوام (که خاکی رنگ و دارای گردن دراز است)، پرستو

**** چند تذکر:**

۱. در این بحث، فرقی بین پرنندگان خشکی و دریایی وجود ندارد.
۲. در مواردی مثل طاووس که در روایات به حرام بودن گوشت آن تصریح شده است دیگر به این دو نشانه اعتنایی نمیشود امام رضا علیه السلام فرمود: «الطَّائُوسُ لَا يَجِلُّ أَكْلُهُ» خوردن گوشت طاووس حلال نیست. (وسائل الشیعه ۱۰۶/۲۴).
۳. تخم هر پرنده ای در حلیت و حرمت تابع همان پرنده است (تحریر الوسیله ۱۲م ۱۵۸/۲)
۴. احوط پرهیز و اجتناب از همه اقسام کلاغ است حتی زاغ و آن کلاغ مزارع است.
۵. خوردن ملخ: اگر ملخ را با دست یا به وسیله دیگری زنده بگیرند، بعد از جان دادن، خوردن آن حلال است. و خوردن ملخی که بال در نیاورده و نمی تواند پرواز کند، حرام است.

**** چهار نکته درباره حیوانات حرام گوشت:**
(توضیح المسائل مراجع)

۱. خوردن و خوراندن گوشت آنها حرام است. (ج ۱، ص ۷۵، م ۸۴)

۲. ادرار و مدفوع آنهايي که خون جهنده دارند نجس است. (ج ۱، ص ۷۵، م ۸۴)

۳. زنده آنها [به جز سگ و خوک که نجس العین هستند] پاک است ولی با مردن نجس میشوند. (ج ۲، ص ۵۰۱، م ۲۵۸۹)

۴. نباید اجزای آنها بر بدن و لباس نمازگزار باشد. (مثل موی گربه و سگ) ج ۱ ص ۴۸۲ م ۸۲۴

**** حکم فضله پرندگان حرام گوشت**

فضله پرندگان حرام گوشت نجس است اما فضله پرندگان حلال گوشت و حیوانات کوچک مثل پشه و مگس که گوشت ندارند پاک است. (توضیح المسائل (المحشى للإمام الخميني)، ج ۱، ص ۶۹، مسأله ۸۴ و ۸۵، نیز آیت الله بهجت علاوه بر این فرموده: و فضله خفّاش بنا بر احتیاط نجس است).

برخی دیگر از فقها یا فرموده اند: بنا بر احتیاط مستحب، از فضله پرندگان حرام گوشت اجتناب گردد به خصوص بول خفّاش. ، یا به پاک بودن فضله پرندگان حرام گوشت، فتوی داده اند. (آیات عظام: خامنهای (أجوبة الاستفتاءات بالفارسیة)، ص: ۵۴، س ۲۷۹)، اراکی، صافی، خوئی، تبریزی، سیستانی، مکارم شیرازی، گلپایگانی، فاضل لنکرانی (ره)، گلپایگانی).

5. تذکيه حیوانات

تذکيه در حيوان حلال گوشت عبارت است از پاک گردانيدن اجزای حيوان و حلال کردن خوردن گوشت آن، و در حيوان حرام گوشت، پاک گردانيدن اجزای آن. در فقه، بابی مستقل با عنوان «صيد و ذباحت» متکفل احکام تذکيه است. تذکيه حيوان، امری مباح و جایز است.

5/1. انواع تذکيه حيوانات:

گونه‌های تذکيه عبارت است از: *ذبح در غير شتر،* نحر در شتر، *شکار در حيوانات وحشی، ماهی و ملخ و* تبعیت در جنين که به تبع تذکيه مادر، جنين در رحم نیز مذکی خواهد بود. (البته اگر بعد از تذکيه مادر، جنين زنده بیرون آيد باید آن هم دوباره به روش تذکيه مادر تذکيه شود).

5/2. آلات تذکيه:

آلت تذکيه (مثل چاقو) در ذبح و نحر باید از جنس آهن (در صورتی که در دسترس باشد و الا از استیل و اگر آن هم نیست از هر فلز یا شیء دیگر که برنده باشد میتوان استفاده کرد)، تیز و برنده و در شکار، سلاحی برنده باشد به گونه‌ای که حيوان به سبب تیزی و برندگی از پا درآید (لذا در شکار مثلا گنجشک یا هر حيوان حلال گوشت دیگر اگر از سنگ استفاده شود که برنده نیست و بدن حيوان را نمیشکافد و صرفا بر اثر کوفتیگی میمیرد حلال نخواهد بود)؛ چنان که شکار با سگ شکاری نیز جایز است.

5/3. حيوان قابل تذکيه

حیوانات حلال گوشت، قابل تذکیه‌اند. حیوانات حرام گوشتی که ذاتاً نجس هستند (سگ و خوک) همچنین انسان، قابل تذکیه نیستند. حیوانات حرام گوشتی که پاکند چنانچه از درندگان باشند مانند شیر، پلنگ و عقاب بنابر قول مشهور قابل تذکیه‌اند؛ ولی در تذکیه‌پذیر بودن مسخ شدگان، مانند فیل و میمون و نیز حیوانات حرام گوشت دریایی، همچنین حشرات دارای خون جهنده (جانوران ساکن در زیر زمین) همچون موش و نیز غیر آنها از حیوانات حرام گوشت اختلاف است. لازم به یادآوری است، تذکیه در حیوانات حرام گوشتی که خون جهنده ندارند موضوعیت ندارد؛ چه آنکه آنها در هر حال پاک هستند و فقط خوردن آنها حرام است.

5/4. شرایط ذبح در غیر شتر:

۱- ذبح کننده مسلمان باشد. ۲- باید سر حیوان را با جسم تیزی که (شکافنده باشد) از آهن، یا فلز دیگر ببرند. ۳- هنگام سر بریدن جلوی بدن حیوان رو به قبله باشد. (نباید سر حیوان را دور مچ پا قرار داد یا اینکه صورتش را به سمت بالا برگرداند چرا که باعث انحراف از قبله خواهد شد. ۴- هنگام سر بریدن نام خدا (بسم الله) را بگوید. ۵- چهار رگ حلقوم، مری و دو شاه‌رگ را بدون فاصله بین آنها ببرد. ۶- بعد از بریدن حیوان باید حرکتی بکند تا معلوم شود زنده بوده است.

**** نکته :** نکته حائز اهمیت در ذبح غیر شتر این است که نباید سر حیوان را به یک باره جدا کرد بلکه باید بعد از بریدن چهار رگ صبر کرد تا بمیرد

سپس سر را با بریدن ستون مهره گردن جدا کند اما اگر این کار را نکرد و یکباره برید کار حرامی را مرتکب شده اما ذبیحه حلال است.

5/5. ذبح اضطراری (عقر):

این نوع ذبح مخصوص حیوانات حلال گوشتی است که ذبح یا نحر آن به صورت عادی امکان نداشته باشد مثل اینکه *حیوان اهلی فراری شود* حیوان اهلی چموش و سرکش شود* حیوان اهلی در چاه بیفتد یا در جایی گیر کند به گونه‌ای که اولاً بیرون آوردنش ممکن نباشد ثانیاً ترس از مردنش باشد ثالثاً نتوان در همان حال آن را ذبح شرعی عادی نمود.

نحوه کشتن اضطراری: اگر کشتن حیوانی به صورت اضطراری جایز باشد، می - توان آن را به وسیله چاقو، شمشیر و مانند آن مجروح نمود و کشت.

دقت شود: اگر با تأخیر انداختن ذبح حیوان از حالت غیر عادی خارج شود نمی توان به این روش ذبح کرد.

5/6. نحر در شتر

کشتن شتر از نظر شرعی با ذبح سایر دامها تفاوت دارد یعنی به جای ذبح یا شکار «نحر» گردد. به این بیان که *نحر کننده مسلمان باشد* و وسیله «نحر» یک شیء آهنی نوک تیز مثل چاقو (به ویژه چاقوی دو لبه) و نیزه * شتر به صورت ایساده یا نشسته به گونه ای که سر، گردن، و محل نحر آن رو به قبله و بدن او نیز عمود به قبله باشد(سر و گردنش هنگام نحر نباید از قبله منحرف شود) *نحر کننده به نیت نحر در زمان نحر «بسم الله بگوید»[الله به تنهایی در هیچ

نوع کشتنی کفایت نمیکند علاوه بر اینکه اگر از روی عمد یا سهل انگاری یا ندانستن مسأله آنرا نگوید حیوان میتة و حرام خواهد شد ولی اگر به واسطه فراموشی نگوید اشکالی ندارد.]

نحوه نحر شتر: وسیله نوک تیز را با شرائط بالا در گودی ای که در محل اتصال بین گردن و سینه او قرار دارد فرو ببرند (اگر شتر به جای نحر، ذبح گردد میتة و حرام خواهد شد)

5/7. شکار

الف/5/7. شکار با اسلحه:

۵ شرط دارد: ۱- اسلحه مثل کارد و شمشیر و نیزه و تیر، برنده و تیز باشد تا بدن حیوان را بشکافد. ۲- شکار کننده مسلمان ۳- اسلحه را برای شکار به کار برده باشد نه اینکه به جای دیگر شلیک کند و اتفاقاً به حیوان خورده باشد. ۴- در وقت به کار بردن اسلحه نام خدا (بسم الله) را ببرد ۵- وقتی به حیوان برسد که مرده باشد و اگر زنده باشد و به اندازه ذبح وقت باشد باید آن را ذبح شرعی کند.

دونکته درزمینه شکار حیوانات:

۱- دو حیوان وحشی را نمیشود شکار کرد: الف) بچه حیوانی که نمی تواند فرار کند. ب) حیوان وحشی که اهلی شده است (یعنی باید با چاقو ذبح شرعی شود).

۲ - بچه شکار اگر خلقتی کامل داشته باشد و مو یا پشم بر بدنش روییده باشد، حلال است.

ب/ 5/7. شکار با سگ:

شکار با سگ با شرایط زیر حلال است: * سگ مطیع صاحبش باشد. * صاحبش آن را بفرستد. * فرستنده مسلمان باشد. * فرستنده (هنگام فرستادن) نام خدا (بسم الله) را بر زبان آورد. * بازخم دندان کشته شود. * تا صاحبش برسید حیوان وحشی کشته شده باشد. (والا باید دوباره با شرایط ذبح با چاقو ذبح شود)

6. اجزاء حرام حیوانات حلال گوشت:

خون، دنبان، مغز حرام (نخاع)، زردپی (زرد رنگ و غیر قابل جویدن است)، طحال، فضله (مدفوع) [در مورد ادرار احتیاط واجب بر حرمت آن داده شده است]، زهره دان، دشول (غده ها)، حدقه چشم، نری، فرج، بچه دان، چیزی که در مغز کله است و به شکل نخود میباشد، مثنه و چیزی (کیسه یا غدهای) که در میان سم حیوان است و به آن ذات الاشجاع میگویند.

دقت شود: اگر در حیوانات کوچک (مانند گنجشک) بعضی از این اجزاء قابل تشخیص یا جدا کردن نباشد، خوردن آن اشکال ندارد.

** چهارنکته درزمینه خون

۱. خونی که هنگام سریریدن از حیوان خارج می شود هم نجس است و هم حرام.

۲. خون باقی مانده در بدن ذبیحه به اندازه معمول یا خونی که در بدن ماهی پس از شکار کردن و نیز بقیه حیوانات حلال گوشت، مشاهده میشود گرچه پاک است اما خوردنش حرام است (مانند لختههای خونی) اما تفحص لازم نیست.

۳- خونی که گاهی داخل تخم مرغ دیده میشود خوردنش حرام است.

۴. آب گوشت و جگر چون صدق خون نمیکند پاک و حلال است.

**** شرایط خون پاک: خونى که بعد از ذبح در بدن حیوان حلال**

گوشت می ماند با شرایط زیر پاک است. هر چند در صورت مشاهده خوردنش حرام است.

*ذبح با شرایط لازم انجام شود و اگر ذبح شرعی نباشد نجس است.*خون به

اندازه متعارف از بدن حیوان خارج شود و اگر به خاطر نفس کشیدن یا در

بلندی قرار گرفتن سر حیوان، خون برگشت کند، (تنها همان خون برگشت

خورده) نجس است.*به وسیله چیز نجس، نجس نشده باشد همچون چاقوی نجس.

7. احکام نگاه کردن (مراجع)

در پایان این جزوه با توجه به اینکه در مزارع کشاورزی شاهد هستیم زنان عقیف در کنار مردان غیرتمند مشغول کشاورزی میباشند مناسب دیدیم احکام کلی مرتبط به نگاه را به صورت اجمالی تقدیم داریم.

7/1. نگاههای حرام :

- ۱- نگاه به چهره زن آرایش کرده.
- ۲- نگاه به زیورآلات زن (نگاه به محل زینت).
- ۳- نگاه به عکس بی حجاب زن آشنا.
- ۴- نگاه به عکسهای مهیج .
- ۵- نگاه با ریبه (ترس افتادن به حرام) به محارم .
- ۶- نگاه کردن مرد به بدن نامحرم چه با قصد لذت و چه بدون آن .
- ۷- مرد نباید با قصد لذت به بدن مرد دیگر نگاه کند و نگاه کردن زن هم به بدن زن دیگر، با قصد لذت حرام است .
- ۸- نگاه کردن به عورت دیگری .
- ۹- نگاه به داخل خانه دیگران حرام است .
- ۱۰- نگاه تند به پدر و مادر حرام است .
- ۱۱- نگاه به فیلمهای مبتذل و فاسد حرام است و فرقی بین متاهل و مجرد نیست .
- ۱۲- نگاه به چیزی که موجب ضرر به چشم است، حرام است .

*پوشش از نامحرمان واجب است و تفاوتی بین این که قصد گناه داشته باشد یا نه نمیکند، در دیگران تاثیر بدی بگذارد یا نه، در برابر نامحرمان فامیل باشد یا غیر فامیل، در مجالس شادی باشد یا مجالس عزا و... .

7/2. اقسام نگاه به نامحرم: به سه قسم تقسیم می شود.

- ۱- نگاه اتفاقی و ناخواسته؛ این نگاه حرام نیست، گرچه مقدمات آن به وسیله خود شخص انجام شده باشد. مثلا شخص به اختیار خود به بازار رفته است و چشمش به نامحرم افتاده است.
- ۲- نگاه عمدی به صورت نامحرم بدون قصد لذت و احتمال افتادن به گناه و بدون این که نامحرم آرایش کرده باشد مانعی ندارد.
- ۳- نگاه با قصد لذت و یا نگاه عمدی به بدن نامحرم حرام است و نمی توان با تعبیراتی مثل قصد بد نداشتن، نیت خواهر و برادری، دلاک داشتن و... مشکل راحل نمود.

7/3. نگاه های مجاز:

- *نگاه بدون قصد لذت و ترس از افتادن به گناه به چهره زن نامحرم .
- *نگاه بدون لذت به زن غیرمسلمان .
- *نگاه به زنان کهنسالی که هیچ گونه رغبتی به ازدواج با آنها نیست. (البته جاهایی که به طور معمول نمی پوشانند مانند موها، گردن و...)

*نگاه به زن نامحرم به قصد ازدواج با شرایط خاص (بدون قصد لذت، احتمال توافق ازدواج بدهد، بانگاه کردن شناخت او زیاد شود، مانعی برای ازدواج نباشد).

*نگاه به زن نامحرم به هنگام ضرورت .

*نگاه به عکس زن بدحجاب ناشناس .

*کودکان ممیزمی توانند به نامحرمان نگاه کنند ولی بر بانوان است که بدن و موی خود را از آنان بپوشانند.

نکته: جواز نگاه های فوق در صورتی است که با قصد لذت و ترس افتادن به گناه همراه نباشد.

تماس هایی که در محل های شلوغ مانند بازار و وسایل نقلیه عمومی به طور ناخود آگاه بین زن و مرد ایجاد می شود اشکال ندارد. و تماس بانامحرم در مواقع ضروری (مثل نجات جان او) مانعی ندارد.

والحمد لله رب العالمین

نهاد نمایندگی ولی فقیه در سازمان جهاد کشاورزی نراسان شمالی

مقام معظم رهبری :

((یکی از اساسی ترین کارها این است که در باب کشاورزی و محصولات کشاورزی، سیاستها ثابت، ماندگار و پیگیری شده باشد و به مسائل تولید کنندگان کشاورزی رسیدگی شود.))

((من به شما کشاورزان عزیز عرض می کنم که این کار را به عنوان یک کار سازنده، اثر گذار و یک کار مقدس دنبال کنید. ان شاءالله سیاستهای مسئولان هم به مکم شما بیاید و همان طور که اشاره کردند، تولید کشاورزی، اقتصادی، سود آور و تشویق کننده برای سرمایه گذاری شود و در سایه این تحرک عظیم، مردم احساس راحتی کنند و از لحاظ غذا احساس امنیت کنند و کشور بتواند کار خودش را انجام دهد .

کشاورزی را باید در درجه ی اول اهمیت قرار داد، در اینجا هم استعداد کشاورزی

وجود دارد و هم ذهنها و مغزهای مناسبی برای پیشبرد کشاورزی وجود دارد.

قسمتی از بیانات مقام معظم رهبری در جمع نخبگان و مسئولان خراسان شمالی